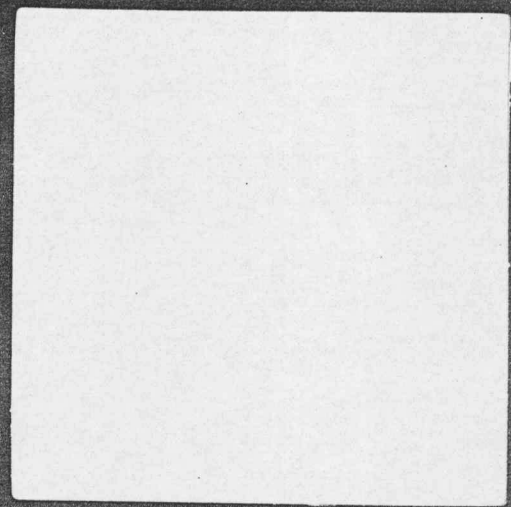
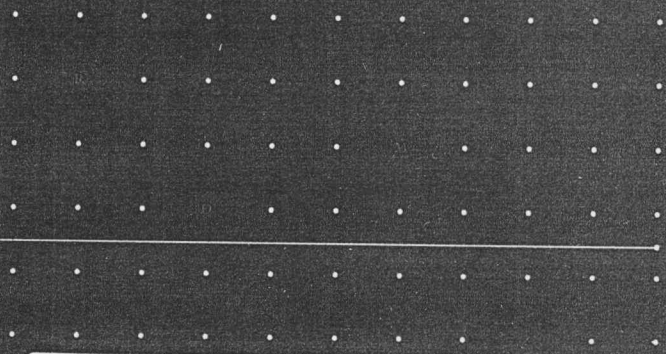
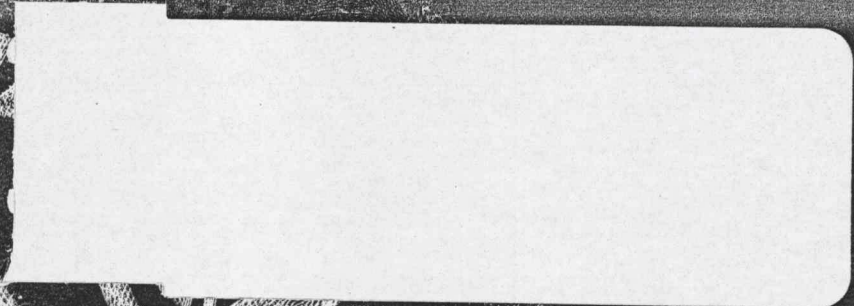

ID-1608
C-2
9-05-2000

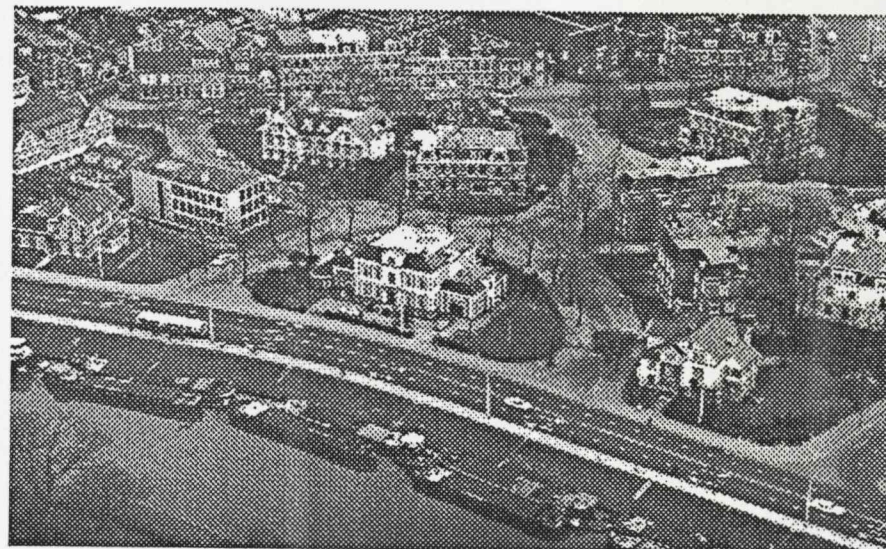
RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

TOELICHTING

bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermde stadsgezicht **Zuiderpark**
gemeente Groningen, ex artikel 35 Monumentenwet 1988

Zuiderpark

3.110525214004

Groningen, Zuiderpark

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten, met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit om het beschermde stadsgezicht Zuiderpark te Groningen aan te wijzen vloeit voort uit die inventarisatie.

Inleiding

Het Zuiderpark is een klein villagebied grenzend aan de zuidkant van de historische binnenstad van Groningen. Het gebied maakt deel uit van de Oosterpoortwijk en wordt begrensd door het Verbindingskanaal, de Parklaan, de Hereweg en de Oosterweg.

Het betreft een planmatig opgezet villapark, bestaande uit zes ongelijkvormige gebiedjes, voorzien van veel groen en bebouwd met diverse vrijstaande en dubbele villa's. Het gebied wordt in het zuiden afgesloten door een laan met herenhuizen. De bebouwing werd in fasen uitgevoerd in de periode 1880-1905. De villa's hebben tegenwoordig voor het merendeel een kantoorfunctie.

Ontwikkelingsschets

Het gebied van het Zuiderpark maakte tot 1880 deel uit van de 'Lage Landen', gelegen aan de zuidkant van de vesting direct buiten de Here- en Oosterpoort. Na de ontmanteling van de vesting (1876) werden de vrijkomende terreinen aan de zuidzijde van de stad ingericht en verfraaid volgens het inrichtingsplan van architect Bert Brouwer (1878). Bij de singelaanleg werd de zuidelijke hoofdgracht vergraven tot een breed verbindingskanaal tussen de nieuwe Westerhaven en de Oosterhaven (kaart 1).

In aansluiting op het singelgebied werd het voormalige vestingterrein ten zuiden van het nieuwe Verbindingskanaal, begrensd door de Hereweg, de Oosterweg en de vroegere buitengracht, bestemd voor villabouw. Aanvankelijk was hier volgens het plan Brouwer een ziekenhuis gepland, dat uiteindelijk (veel) later gerealiseerd zou worden op de oostelijke vestingterreinen.

Het gebied was in 1880 door de provincie opgehoogd met grond die bij de aanleg van het Verbindingskanaal vrijkwam. Hierdoor waren de kosten voor het bouwrijp maken van de grond voor de gemeente gering. Dit speelde mee bij de beslissing van het stadsbestuur om het gebied te bestemmen voor villabouw. Met de inkomsten van de verkoop van een gering aantal omvangrijke percelen aan welgestelde bewoners kon de gemeentekas worden aangevuld. Bovendien oefende het gebied vanouds aantrekkingskracht uit op welgestelde stedelingen getuige de villabebouwing aan de Hereweg en de verder naar het zuiden gelegen tuinen en theekoepels.

In 1880 maakte stadsbouwmeester J.G. van Beusekom een ruim opgezet verkavelingsplan waarin veel groenvoorzieningen waren opgenomen (kaart 2). Aan de verkoop van de percelen was een aantal voorwaarden verbonden. Zo mocht op ieder perceel slechts één huis worden gebouwd; de oppervlakte

hiervan moest minimaal 100 m² bedragen en een huis mocht door maximaal twee gezinnen worden bewoond. Tevens golden voor die tijd zeer gedetailleerde gemeentelijke voorschriften ten aanzien van de juiste situering van de villa's op de percelen en de verhouding bebouwd en onbebouwd. Elk bouwterrein moest door ijzeren hekken van de openbare weg worden afgegrensd.

In het plan van Van Beusekom zijn zes gebiedjes te onderscheiden met een tamelijk losse groepering van diverse vrijstaande en dubbele villa's. De zes ongelijkvormige gebiedjes zijn vervolgens opgedeeld in zeventien te bebouwen percelen. Direct na de verkoop van de percelen in 1880 werd de bouw van de villa's ter hand genomen. Een jaar later werd de riolering aangelegd en aansluitend werd een plan van aanleg van wegen en voetpaden van de stadsbouwmeester goedgekeurd en direct uitgevoerd.

De straten tussen de Parklaan en de weg langs het Verbindingskanaal, die alle de naam Zuiderpark kregen, kregen een gebogen verloop. De vroegere laan langs de zuidkant - Onder de Boompjes - kreeg de naam Parklaan. In 1883 werd het door tuinarchitect Harreveld ontworpen plan voor plantsoenaanleg door de gemeente uitgevoerd.

In het begin van de eeuw bestond de bebouwing in het Zuiderpark uit zeventien enkele en/of dubbele villa's. De bebouwing kwam in drie fasen tot stand: in 1880-1882, 1890-1895 en in de periode rond de eeuwwisseling. De eerste dubbele villa (Zuiderpark 8-9) werd gebouwd in 1880 in het zuidoostelijk deel van het park nabij de Parklaan, de laatste in 1905 aan het Verbindingskanaal aan de noordzijde.

Onder de bewoners waren veel bekende Groningers als hoogleraren, graanhandelaren, fabrikanten, burgemeesters en adellijke families. De oorspronkelijke woonfunctie van de villa's is na de Tweede Wereldoorlog

grotendeels veranderd in een kantoorfunctie (circa 70 %). In een paar gevallen zijn delen van tuinen opgeofferd ten behoeve van verharde parkeerplaatsen. In de jaren zestig is één villa (Zuiderpark 14-15) gesloopt en vervangen door een kantoorgebouw.

Huidig ruimtelijk karakter

Het ruimtelijk karakter en bebouwingsbeeld van het Zuiderpark is zeer herkenbaar en gaaf bewaard gebleven. Kenmerkend is de driehoekige vorm van het gebied, waarbinnen zes qua vorm verschillende 'groene eilanden' liggen waarop los gegroepeerde enkele of dubbele villa's zijn gesitueerd. De gebogen straten tussen de eilanden en de losse, in het groen gegroepeerde villa's verlenen het Zuiderpark een romantisch, parkachtig karakter. Kenmerkend is de verhouding tussen het bebouwde en het onbebouwde gedeelte: villa - groen - openbare weg - groen - randbebouwing.

In het beloop van de Parklaan is de oude singelweg herkenbaar, die langs de 'vooruitgeschoven' gracht liep (Onder de Boompjes). De singelachtige bebouwing aan de westzijde van de Parklaan bestaat uit een nagenoeg aaneengesloten gevelwand van herenhuizen van twee bouwlagen, al dan niet voorzien van een souterrain en een kapverdieping. Deze bebouwing vormt een afsluitende wand ten opzichte van de villabebouwing en is nadrukkelijk gepland om het park visueel te scheiden van de daar achterliggende arbeidersbuurt, het Brandenburgerbuurtje (1864). Het classicistische en eclectische bebouwingsbeeld langs de Parklaan toont veelal geheel gepleisterde gevels en een rijke omamentering van deur- en raamkozijnen, balkons en kroonlijsten. De rijker uitgedoste panden bezitten ter weerszijden smalle brandgangen. Het oostelijke deel van de Parklaan bestaat uit een gesloten wand van herenhuizen van overwegend twee en drie bouwlagen hoog met een kapverdieping en een soberder architectonische vormgeving. Hier overheerst schoon metselwerk het gevelbeeld, afgewisseld met bepleisterde raamomlijstingen.

Het bebouwingsbeeld van de vrijstaande villa's op de 'groene eilanden' wordt gekenmerkt door rechthoekige bouwvolumes van overwegend twee bouwlagen en een souterrain met een al dan niet afgeknotte kapverdieping. De bouwmassa's zijn verlevendigd met in- en uitspringende geveldelen als serre's, erkers, loggia's en balkons. De bouwkundige ontwikkeling is af te lezen aan de diverse bouwstijlen.

1. De periode 1880-1882 waarin vooral bouwstijlen als het neo-classicisme en het eclecticisme goed vertegenwoordigd zijn.
2. De periode 1890-1895 waarin de neo-rennaissance zijn opwachting maakt.
3. De periode 1895-1905 waarin de Chalet-stijl en de Art Nouveau-stijl in rijke mate vertegenwoordigd zijn.

De oudste (dubbele) villa heeft een enigszins afwijkende vorm en refereert met haar gevels van schoon metselwerk met driezijdig uitgebouwde erkers aan de talloze theekoepels die in dit gebied lagen. Een groot aantal villa's staat op de lijst van Rijksmonumenten.

Nadere typering te beschermen waarden

De goed bewaarde, vrijstaande villabebouwing in een groene eilandstructuur met een kromlijinig stratenpatroon bepalen het hoogwaardige karakter van dit bijzondere, eind negentiende- eeuwse, vroeg twintigste-eeuwse villapark, dat gerealiseerd werd op de zuidelijke vestingterreinen. Het architectuurbeeld is bijzonder rijk en gaaf bewaard gebleven, wat heeft geleid tot het aanwijzen van het merendeel van de villa's tot van rijkswege beschermd monument. De in drie bouwstromen gerealiseerde bebouwing is zeer gevarieerd en toont een staalkaart van de laat negentiende-eeuwse, vroeg twintigste-eeuwse bouwstijlen.

Typerend zijn:

- de gaafheid van het op de historische structuur geënt ruimtelijk concept binnen de contouren van de voormalige zuidelijke vestingwerken, bestaande uit zes gebieden in een groene eilandstructuur;
- de eilandstructuur en de individuele setting van royale villa's op ruime kavels met een grote variatie in architectuur en verschijningsvorm;
- het ruime profiel: groene achtertuinen - vrijstaande villabebouwing - voortuinen, al dan niet voorzien van boombeplanting - erfafscheiding, bestaande uit ijzeren hekwerken - openbaar voetpad met boombeplanting - rijbaan - openbaar voetpad met boombeplanting - erfafscheiding, bestaande uit ijzeren hekwerken - voortuinen, al dan niet voorzien van boombeplanting - vrijstaande villabebouwing - groene achtertuinen;
- de rijke architectuur van een groot aantal villa's;
- het scherpe contrast tussen het open parkachtige karakter van het villagebied met enerzijds de gesloten, in de rooilijn geplaatste bebouwing aan de Parklaan en anderzijds de openheid naar het Verbindingskanaal;

- de tuinen met geboomte, die de bouwmassa's omringen en die in veel gevallen worden omzoomd door voor de bouwtijd karakteristieke ijzeren hekwerken;
- de visuele relatie met het Verbindingskanaal en de verschillende zichtassen vanuit het park naar het Verbindingskanaal;

Waardering

Het Zuiderpark is een gaaf voorbeeld van een villapark uit het laatste kwart van de negentiende eeuw met een bijzonder ruimtelijk concept. Dit concept is geënt op de historische contouren van de voormalige zuidelijke vestingwerken, met een architectonisch samenhangende hoogwaardige bebouwing, die een staalkaart is van de eind-negentiende, vroeg twintigste-eeuwse in zwang zijnde bouwstijlen. Als zodanig is het Zuiderpark van belang uit stedenbouwkundig, cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en landschappelijk oogpunt.

Begrenzing

Het beschermd stadsgezicht Zuiderpark wordt begrensd door: het Verbindingskanaal (aansluitend op het beschermd stadsgezicht Binnenstad) in het noorden, de Hereweg (rooilijn) in het westen, de Parklaan inclusief de zuidelijke bebouwing en de Oosterweg (as van de weg) in het oosten. De begrenzing is aangegeven op bijgevoegde kaart MSP/03/01.

Rechtsgevolg

Ter effectuering van de bescherming van het aangewezen stadsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden vastgesteld. De toelichting op de aanwijzing als beschermd stadsgezicht kan daarbij wat beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de verdere ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te geven voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruik maakt en daarop voortbouwt.

Het stadsgezicht Zuiderpark is opgenomen in het vigerende bestemmingsplan 'Oosterpoort' dat is vastgesteld op 27-3-1996 en goedgekeurd op 31-10-1996. Het plan is voldoende toegesneden op de bescherming van de waardevolle historisch-ruimtelijke karakteristieken en wordt geacht aan het rechtsgevolg te voldoen.

Bronnen

Formsma W.J. e.a. (red.)
Historie van Groningen, Stad en Land. Groningen 1976

Hacquebord L. en R. Overbeek
Wijkbeschrijving Zuiderpark. Groningen 1994 (MIP)

Toelichtende kaarten

1.
Platte Grond van Groningen (fragment)
A.L. Scholtens & Zoon, 1877
Groninger Archieven
2.
Verkavelingsplan voor het Zuiderpark, 1880
coll. Gemeentearchief Groningen
Gemeente Groningen, dienst RO/EZ

Colofon

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1998.

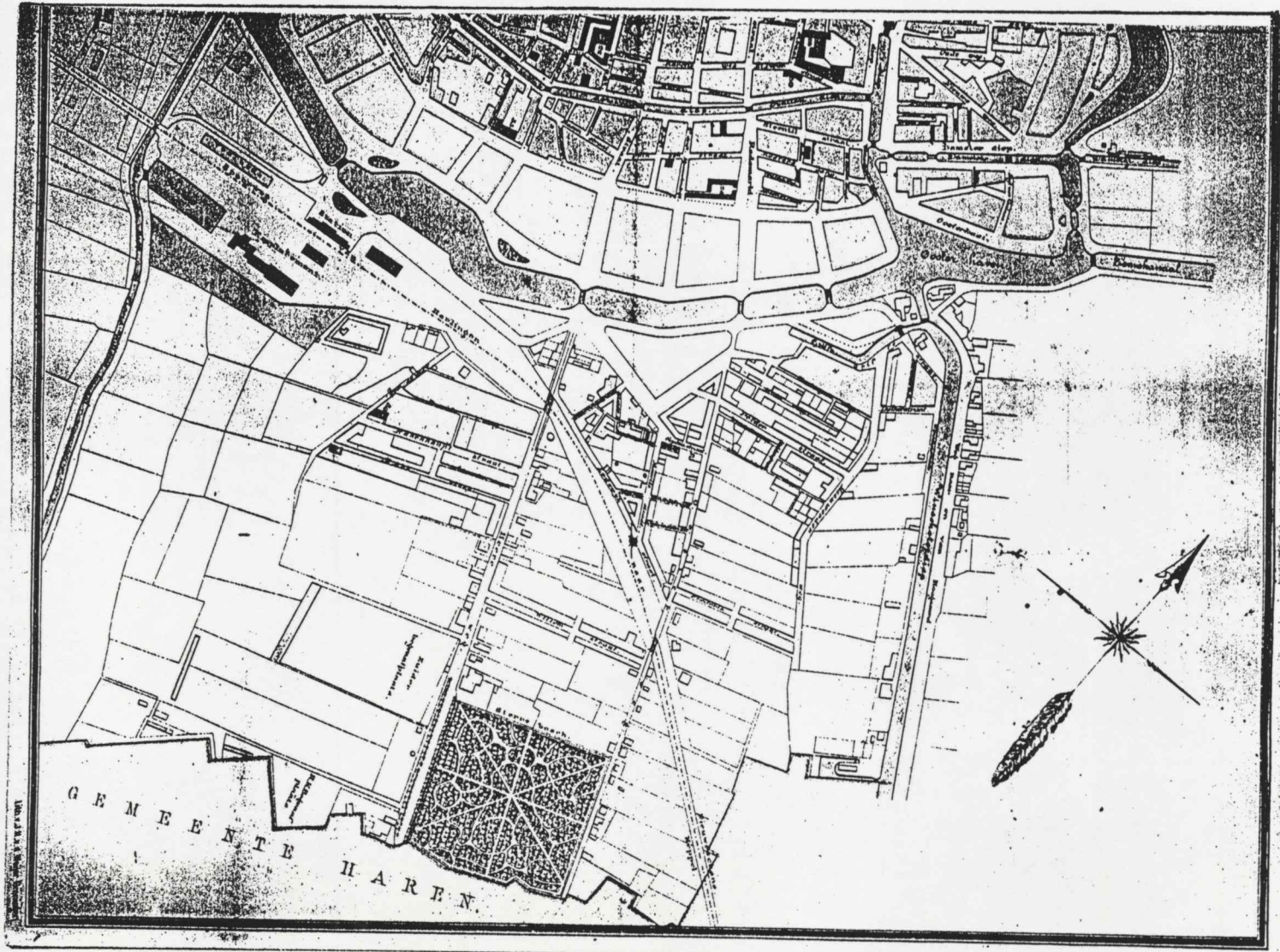
Onderzoek:
Gemeente Groningen, afd. Bouwtoezicht en Monumenten

Begrenzingskaart:
Kaart van de gemeente Groningen, aangepast door studio Ineke van der Burg,
Bilthoven.

Foto omslag:
Aerophoto, Eelde (1968)

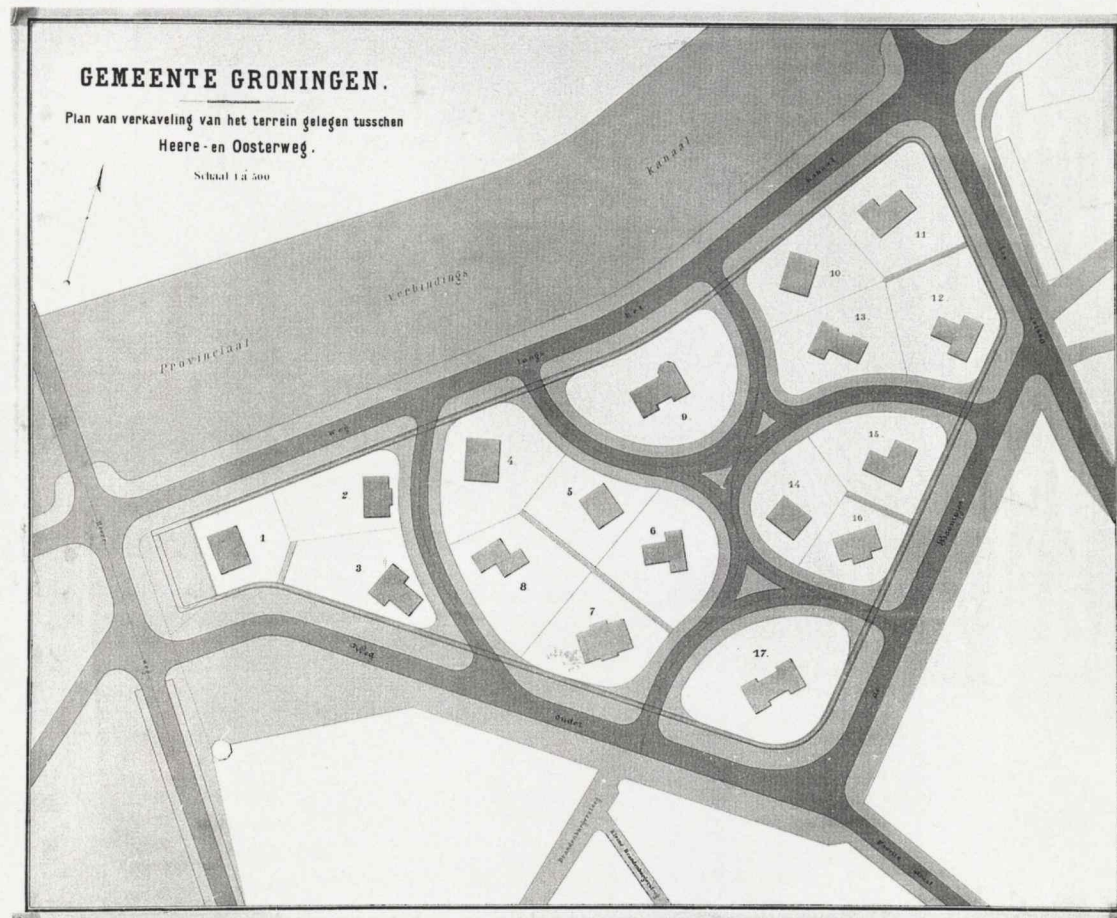
Productie:
RDMZ/Multicopy, Zeist

3.110525214012

Kaart 1: Platte Grond van Groningen
A.L. Scholtens & Zoon, 1877 (deel)

3,110525214013

Kaart 2: Verkavelingsplan Zuiderpark
van J.G. van Beusekom, 1880

3.110525214014

STADS-EN DORPSGEZICHTEN EX. ART. 35 MONUMENTENWET 1988

ZUIDERPARK

GEM. GRONINGEN

get.	datum	herzien	tek. nr.
RUMZ	SEPT 1978		MSP/03/01

RIJKSDIENST VOOR DE MONUMENTENZORG

